

Ģenitīveņi: gramatiskās sistēmas elementu pāreja leksiskajā sistēmā jeb leksikalizēšanās

Indeclinable genitives: the transition of grammatical elements into the lexical system, or lexicalization

Anita Butāne

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts
Akadēmijas laukums 1, Rīga, LV-1050
E-pasts: *anita.butane@inbox.lv*

Latviešu valodas ģenitīveņu aprakstos parasti uzsvērta to produktivitāte, tādējādi apliecinot arī pastāvīgo izpētes aktualitāti. Šajā rakstā ģenitīveņi analizēti, izmantojot leksikalizēšanās teorijas pamatnostādnes. Pētījuma mērķis:

- 1) noskaidrot, kādi leksikalizēšanās veidi konstatējami ģenitīveņu gadījumā;
- 2) aktualizēt jautājumu par to, vai ģenitīvenis, no kura izveidojusies lokāma leksēma, joprojām saglabā arī ģenitīveņa statusu.

Atslēgvārdi: ģenitīvs, ģenitīvenis, vārdforma, vārdu savienojums, leksēma, leksikalizēšanās.

1. Ģenitīveņu raksturojums

Pēc uzbūves ģenitīveņiem latviešu valodniecībā tradicionāli tiek nošķirti divi tipi:

- 1) salikteņa ģenitīveņi (Skujiņa 2007, 136) jeb saliktie ģenitīveņi (Soida 1976, 149; Smiltnece 2013, 369);
- 2) prievārda ģenitīveņi (Skujiņa 2007, 136) jeb prepozīciju ģenitīveņi (Soida 1976, 149), kas klasificēti arī par prefiksālajiem ģenitīveņiem (Smiltnece 2013, 369), tādējādi atspoguļojot dažādas pieejas attiecīgo derivatīvo vienību grupēšanā (sk. arī Vulāne 2013, 212–213).

Abus minētos ģenitīveņu tipus var ilustrēt ar šādiem piemēriem:

- (1) *burcīparu, divdegvielu, pilnekrāna* (www.termini.lza.lv)
- (2) *bezvadu, pēckļūmes, pirmsierosmes* (www.termini.lza.lv)

Ņemot vērā ģenitīveņu formu, semantiku un sintaktiskās funkcijas, aprakstos norādīts, ka tie sevī ietver dažādu vārdšķiru pazīmes, proti, ka tie savā ziņā līdzinās gan lietvārdiem (sk., piem., Soida 1976, 209; Nītiņa 2001, 23; Nītiņa 2014, 163), gan īpašības vārdiem (sk., piem., Soida 1976, 209; Nītiņa 2001, 23; Vulāne 2013, 214, 368; Nītiņa 2014, 163), gan apstākļa vārdiem (sk., piem., Ozols et al. 1967, 272; Soida 1974, 127; Nītiņa 2001, 23; Smiltnece 2013, 368; Nītiņa 2014, 163). Par galveno izvirzot formālo kritēriju, „Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā

vārdnīcā” ģenitīveņi definēti kā lietvārdi, „kam ir tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa ģenitīva forma un ko parasti lieto apzīmētāja funkcijā” (Skujiņa 2007, 136). Kā nelokāmi lietvārdi ģenitīveņi aplūkoti arī „Latviešu valodas gramatikā” (Vulāne 2013, 214–215; Smiltnece 2013, 367–369) un šajā rakstā – atzīstot, ka pazīme tiek nosaukta priekšmetiskā veidā.

2. Ģenitīveņu rašanās skaidrojums leksikalizēšanās teorijas kontekstā

Leksikalizēšanās jēdziens valodniecībā lietots dažādās nozīmēs (sk., piem., Blank 2001, 1596; Matthews 2007, 224), bet, meklējot vienotu pieeju, Lorela Dž. Brintone (*Laurel J. Brinton*) un Elizabete K. Traugota (*Elizabeth C. Traugott*) piedāvājušas par leksikalizēšanos uzskatīt pārmaiņu procesu, kura gaitā valodas vienībai – sintaktiskai konstrukcijai vai vārdformai – rodas jaunas formālas, strukturālas un semantiskas iezīmes (Brinton, Traugott 2005, 89, 96). Leksikalizēšanos aplūkojot kopsakarā ar gramatizēšanos, Andra Kalnača (2012, 17) piedāvājusi to vispārīgi skatīt kā valodas gramatiskās sistēmas elementu pāreju leksiskajā sistēmā. Attiecīgi leksikalizēšanās var īstenoties dažādos veidos: afiksam kļūstot par leksisku vienību, vārdformai kļūstot par leksēmu un vārdu vai vārdformu savienojumam kļūstot par leksēmu (Kalnača 2012, 19–20). Pieņemot šādu leksikalizēšanās izpratni, var atzīt, ka atbilstoši tālākajam izklāstam ģenitīveņu gadījumā konstatējami divi leksikalizēšanās veidi:

- 1) vārdforma > leksēma;
- 2) vārdu/vārdformu savienojums jeb sintaktiska konstrukcija > leksēma.

Daina Nītiņa (2001, 24; 2014, 169–170), dēvējot ģenitīveņus par pārejas formām jeb hibrīdvārdiem, akcentējusi gadījumus, kad ģenitīva forma nodalījusies no locījumu paradigmas un, iegūstot semantiski funkcionālu patstāvību, kļuvusi par autonomu vienību, piem.:

- (3) *vācu vārdkopās vācu valoda, vācu literatūra*

Līdzīgs ģenitīveņu rašanās skaidrojums dots arī „Latviešu valodas gramatikā”, kur norādīts, ka attiecīgās formas atraucas no locījumu paradigmas un pārtop par nelokāmiem vārdiem (Smiltnece 2013, 369). Šajā gadījumā uzmanība pievērsta vārdiem, kas ne vienmēr ietilpst raksta sākumā minētajos ģenitīveņu tipos. Uz šādu ģenitīveņu grupu, kurā citu starpā ietilpst ģenitīva formā sastinguši lietvārdi, uzmanību vēršis arī terminologs Aldis Lauzis (2006, 27), norādot, ka tā ir plašāka, nekā pieņemts uzskatīt, un ka tajā ietilpst arī, piem., šādi vārdi:

- (4) *padomju* ‘padomisks’, *latviešu* (*angļu-latviešu vārdnīca*), *valsts* (*vides valsts ministrs*)

Leksikalizēšanās teorijas kontekstā svarīgi, ka šādos gadījumos – ja attiecīgos vārdus uzlūko par ģenitīveņiem – vārdforma, pārveidojoties tās nozīmei, kļūst par jaunu leksēmu. Cits šāda leksikalizēšanās veida uzskatāms piemērs ir dažādu vārdšķiru vārdu gramatisko formu pārtapšana par apstākļa vārdiem, kas vērojama gan latviešu, gan arī citās valodās, piem.:

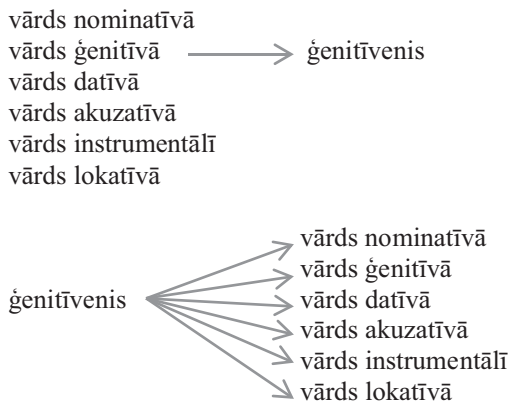
- (5) latv. *skriešus* < darbības vārda *skriet* tagadnes divdabja forma (Kalnača 2008, 250)
- (6) v. *morgens* ‘no rīta, rītos’ < lietvārda *der Morgen* ‘rīts’ vienskaitļa ģenitīva forma (Paraschkewow 2004, 227)

Emīlija Soida (1976, 194), skatot ģenitīveņu rašanos saistījumā ar adverbēšanos, norādījusi, ka abu procesu starpā vērojamas dažas paralēles, bet kā atšķirīgo minējusi to, ka „[a]dverbēšanai tiek pakļautas gatavas, valodā jau ilgi funkcionējušas vārdformas. Turpretī ģenitīveņu formants tiek pievienots no jauna darinātam celmam, kas tādā morfoloģiskā sastāvā parasti nav pārstāvēts nevienā lokāma vārda paradigmā”. Kā liecina citētais pētījums, te runa par diviem tradicionālajiem ģenitīveņu tipiem, proti, par saliktajiem ģenitīveņiem un prepozīciju ģenitīveņiem, kas veidojušies no sintaktiskām konstrukcijām, piem.:

- (7) *trīsdimensiju* vārdkopā *trīsdimensiju skatuve* (Soida 1976, 159)
- (8) *starpstāvu* vārdkopā *starpstāvu pārsegums* (Soida 1976, 178)

Šajā gadījumā ģenitīveņu rašanās procesā var konstatēt otru leksikalizēšanās veidu – sintaktisku konstrukciju saplūšanu, rodoties leksēmai.

Skatot ģenitīveņus kā derivatīvas vienības, kurām izmantots jaundarināts celms, jeb kā vārdus, kuriem to rašanās brīdī ir tikai ģenitīva forma, E. Soida (1976) aprakstījusi gadījumus, kad no ģenitīveņiem bez papildu vārddarināšanas līdzekļiem laika gaitā izveidojas lokāms lietvārds. Tas ļauj runāt par pretējiem pārmaiņu procesiem, kas novēroti, analizējot ģenitīveņu rašanos un funkcionēšanu valodas sistēmā. Shematiski abus procesus – gan D. Nītiņas, gan E. Soidas aprakstīto – var attēlot šādi:

E. Soida (1976, 205–207), aprakstot otro procesu, analizējusi ģenitīveni *mūsdienu*, kas asimilējoties kļuvis par patstāvīgu nominatīvu vienību ar pilnu lietvārda daudzskaitļa formu paradigmu:

- (9) *mūsdienu*: *mūsdienas* (N.), *mūsdienu* (Ģ.), *mūsdienām* (D.) utt.

Attiecīgās pārmaiņas vārda lietojumā atspoguļojas arī vārdnīcās. „Latviešu valodas vārdnīcā” (vietnē *www.tezaurs.lv* pieejamā elektroniskā versija sagatavota pēc 1987. gada izdevuma) tas fiksēts kā nelokāms ģenitīvā lietojams vārds ar nozīmi ‘tāds, kas eksistē pašreizējā laikmetā, tāds, kas raksturīgs pašreizējam laikmetam’, savukārt „Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā” (elektroniskā versija izstrādāta laikposmā no 2003. gada līdz 2014. gadam, pieejama vietnē *www.tezaurs.lv*) tas norādīts kā lokāms daudzskaitlī lietojams lietvārds ar nozīmi ‘pašreizējais laikposms, pašreizējais laikmets’, pēc slīpsvītras dodot tā ģenitīva formu *mūsdienu* ar nozīmes nianse skaidrojumu ‘saistīts ar šādu laikposmu, laikmetu; tāds, kas pastāv šajā laikposmā, laikmetā’.

Leksikalizēšanās teorijas kontekstā šādi gadījumi ir īpaši interesanti, jo vērojama divpakāpju leksikalizēšanās, t. i., sākotnēji, īstenojoties formālām, strukturālām un semantiskām pārmaiņām, vārdkopa *mūsu dienu* saplūduši saliktenī *mūsdienu*, kas lietots vienā vārdformā, resp., ģenitīvā, un vēlāk līdz ar pārmaiņām nozīmē ‘no vārdformas izveidojusies nominatīvi patstāvīga leksēma ar pilnu daudzskaitļa locījumu paradigmu’.

3. Ģenitīvs un citas locījumu formas

Iepriekš aplūkotais (9) piemērs aktualizē jautājumu par iespējamo ģenitīveņa statusa maiņu, proti, vai ģenitīvenis par tādu uzlūkojams arī tad, ja no tā leksikalizācijas ceļā izveidojies lokāms lietvārds.

Jānis Kušķis (1976, 134) pētījumā par ģenitīveņu tipiem pēc plaša salikto ģenitīveņu uzskaitījuma norādījis: „Var rasties par dažu minēto vārdu šaubas, vai tas ir ģenitīvenis. Tomēr fakts, ka citi locījumi periodikā nav konstatēti, ļauj tos uzskatīt par ģenitīveņiem, neizslēdzot iespēju, ka dažiem vārdiem var rasties arī citu locījumu formas, un šādā gadījumā ģenitīvenis pārvērstos par parastu saliktu lietvārdu.” Arī D. Nītiņa (2014, 169) minējusi, ka gadījumos, ja pastāv citas locījumu formas (piem., gan *mūsdienu*, gan *mūsdienas* un *mūsdienās*), “šādi pēc formas un funkcijas ģenitīveņiem līdzīgi vārdlietojumi īsti par tādiem nav atzīstami”. Pieņemot šādu pieeju, kas atbilst „Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” dotajai ģenitīveņu definīcijai, vairāki latviešu valodas aprakstos minētie ģenitīveņu piemēri uzskatāmi par diskutējamiem. Tālāk aplūkoti trīs šādi piemēri, kā lietojuma un nozīmju skaidrojumu avotus izmantojot dažādas elektroniskās vārdnīcas un terminu datubāzes, kā arī „Līdzsvaroto latviešu valodas tekstu korpusu” un citus interneta resursus.

(10) *ātrgaitas*

Vārds *ātrgaitas* kā ģenitīvenis minēts gan „Latviešu valodas gramatikā” (Smiltnece 2013, 368), gan senākos latviešu valodas aprakstos (sk., piem., Kušķis 1976, 134; Guļevska et al. 2002, 93). Arī vispārīgajās skaidrojošajās latviešu valodas vārdnīcās tas uzrādīts kā ģenitīvenis ar nozīmi ‘tāds, kam ir ātra gaita, liels darbības ātrums; tāds, pa kuru var braukt lielā ātrumā’ (sk. *www.tezaurs.lv*). Terminoloģiskos avotos, atspoguļojot iepriekš minētās nozīmes, vārds *ātrgaitas* kā ģenitīvenis fiksēts dažādās vārdkopās, bet dota arī vienskaitļa nominatīva forma:

(10a) *ātrgaitas autostrāde, ātrgaitas stelles, ātrgaitas ceļš, ātrgaitas dzinējs, ātrgaitas josla, ātrgaitas lifts, ātrgaitas sūknis u. c. (www.termini.lza.lv)*

(10b) *ātrgaita (www.termini.lza.lv)*

„Līdzsvarotajā latviešu valodas tekstu korpusā” sastopama tikai vienskaitļa ģenitīva forma, piem. (piemēri no *www.korpuss.lv*):

(10c) *ātrgaitas autobusi, ātrgaitas internets, ātrgaitas savienojums*

Citi interneta resursi uzrāda arī retu lietojumu citās formās, piem. (resursi skatīti, izmantojot pārlūkprogrammu *Google*):

(10d) **nominatīvs**

Šāda ģeneratora priekšrocības ir ātrgaita, izejas jauda ..

instrumentālis

.. hidraulika ar ātrgaitu ..

lokativs

.. preparātus var pagatavot, ātrgaitā centrifugējot infekciozo alantoja šķidrumu ..

Vietnē *www.periodika.lv* elektroniski pieejamos materiālos vārds fiksēts laikposmā no 1925. gada līdz 2011. gadam, un vairums ir lietojumi vienskaitļa ģenitīvā, pavisam retos gadījumos – vienskaitļa nominatīvā, datīvā, akuzatīvā un lokatīvā.

Var secināt, ka vārds valodas praksē visbiežāk tiek lietots vienskaitļa ģenitīvā, kā tas atspoguļots arī vispārīgajās skaidrojošajās latviešu valodas vārdnīcās, bet samērā reto lietojumu citās locījumu formās balsta terminoloģiskos avotos dotā vienskaitļa nominatīva forma.

(11) **ilgtermiņa**

Arī vārds *ilgtermiņa* kā ģenitīvenis minēts gan „Latviešu valodas gramatikā” (Smiltiņe 2013, 368), gan senākos latviešu valodas aprakstos (sk., piem., Kušķis 1976, 134; Guļevska et al. 2002, 95). Agrākajās vispārīgajās skaidrojošajās latviešu valodas vārdnīcās tas dots kā ģenitīvenis ar nozīmi ‘tāds, kam noteikts ilgs termiņš; tāds, kas paredzēts ilgākam laikam’, bet jaunākajā vārdnīcā norādīta arī vienskaitļa lokatīva forma: *ilgtermiņā* ‘ilgākā laika posmā’ (*www.tezaurs.lv/mlvv*). Terminoloģiskos avotos (*www.termini.lza.lv*; *www.iate.europa.eu*) vārds dažādās vārdkopās sastopams vienskaitļa ģenitīva formā, piem.:

(11a) *ilgtermiņa aprūpe, ilgtermiņa parāds, ilgtermiņa vīza*

„Līdzsvarotajā latviešu valodas tekstu korpusā” tas visbiežāk konstatējams vienskaitļa ģenitīva formā, retāk – lokatīva formā, piem.:

(11b) **ģenitīvs**

ilgtermiņa aktivitātes, ilgtermiņa attiecības, ilgtermiņa attīstība

lokativs

.. plānot savu darbību ilgtermiņā .. (www.korpuss.lv)

Citi interneta resursi rāda lietojumu arī citās vienskaitļa un pat daudzskaitļa locījumu formās, piem.:

(11c) **vienskaitlis**

nominatīvs

.. *stabilitāte un ilgtermiņš* ..

datīvs

.. *stabilitāte ilgtermiņam*

instrumentālis

.. *problēmas ar ilgtermiņu* ..

daudzskaitlis

nominatīvs

.. *ilgtermiņi vienmēr ir biedējoši* ..

datīva/instrumentāļa forma (prievārda savienojumā)

.. *runa ir par ilgtermiņiem*

Vietne www.periodika.lv ļauj ieskatīties vārda lietošanas praksē kopš 1894. gada: sākotnēji tas sastopams vienskaitļa un daudzskaitļa ģenitīvā, vēlāk parādījušies arī citi locījumi, no kuriem, šķiet, dominē vienskaitļa lokatīvs.

Var secināt, ka gan vārdnīcas, gan valodas prakse bez ģenitīva uzrāda lietojumu arī citās locījumu formās, īpaši lokatīvā.

(12) **pirmsskolas**

Vārds *pirmsskolas* kā ģenitīvenis analizēts „Latviešu valodas gramatikā” (Vulāne 2013, 219), kā arī citos gramatikas aprakstos (sk., piem., Kalme, Smiltnece 2001, 114; Guļevska et al. 2002, 95). Jaunākajā skaidrojošajā vārdnīcā tas uzrādīts kā ģenitīvenis ar nozīmi ‘tāds, kas pastāv, noris, pirms bērns sāk mācīties vispārīgglītojošajā skolā’. Arī terminoloģiskās vārdnīcas rāda ģenitīveni dažādās vārdkopās, piem.:

(12a) *pirmsskolas iestāde, pirmsskolas pedagoģija, pirmsskolas periods, pirmsskolas vecums* (www.termini.lza.lv)

Vietnē www.periodika.lv fiksēti vienskaitļa ģenitīva formas *pirmsskolas* lietojumi kopš 1913. gada, bet visai drīz vārds parādījies arī citos locījumos, piem., daudzskaitlī:

(12b) **daudzskaitlis**

akuzatīvs

.. *ierīkot pirmsskolas*

lokativs

.. *lasīt un rakstīt jau pirmsskolās*

Ar pārlūkprogrammu *Google* iegūtie rezultāti apliecina vārda *pirmsskola* lietošanu dažādu locījumu formās arī šobrīd:

(12c) vienskaitlis**nominatīvs***privātā pirmsskola "CreaKids"***datīvs***metodiskie materiāli pirmsskolai***lokatīvs***žurnāls "Pirmsskolā"**Galvenais bērna darbības veids pirmsskolā ir rotaļa ..*

Var secināt, ka vārdnīcās fiksēts ģenitīvenis, bet praksē līdzās vienskaitļa ģenitīva formai diezgan plaši lietotas arī citas locījumu formas.

Izmantojot pieeju, kura balstīta uz citu locījumu formu parādīšanos kā ģenitīveņa pastāvēšanas beigu kritēriju, būtu jāatzīst, ka vārdi *ātrgaitas, ilgtermiņa, pirmsskolas* vairs nav uzlūkojami par ģenitīveņiem, jo šobrīd valodas praksē sastopamas arī citas locījumu formas, sk. vārdus *ilgtermiņš* (11c) piemērā un *pirmsskola* (12c) piemērā.

Secinājumi

Ģenitīveņu gadījumā skaidri redzamas leksikalizēšanās procesam raksturīgās iezīmes: no gramatiskās sistēmas elementiem – vārdformām un vārdu savienojumiem jeb sintaktiskām konstrukcijām – rodas leksiskās sistēmas elementi, t. i., leksēmas, un kā pavadprocess vērojamas pārmaiņas gan formas, gan semantikas ziņā. Ģenitīveņi, kas radušies, saplūstot vārdu/vārdformu savienojumiem, dažkārt ļauj īstenoties divpakāpiņu leksikalizācijai.

No vārda tikai vienā gramatiskajā formā resp. ģenitīveņa leksikalizēšanās ceļā var rasties leksēma ar visiem pārējiem locījumiem (turklāt abos skaitļos). Rakstā sīkāk analizētie ģenitīveņi (sk. (10), (11) un (12) piemēru) liecina, ka, parādoties pilnai locījumu paradigmai, no ģenitīva formas ir izveidojies lietvārds ar dažādām šai vārdšķirai raksturīgām sintaktiskām funkcijām. Šādos gadījumos, visticamāk, vairs nav pamata runāt par kādiem nelokāmiem lietvārdiem, kam ir tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa ģenitīva forma un ko parasti lieto tikai apzīmētāja funkcijā.

Ģenitīveņu aplūkojums sasaistē ar leksikalizēšanās teoriju turpmākos pētījumos vēl padziļināms, papildus skatot, kādi ģenitīveņi var leksikalizēties, radot lokāmus lietvārdus, un kādi ne; kuras attiecīgo lokāmo vārdu locījumu formas parādās vispirms vai visbiežāk.

Avoti

1. www.iate.europa.eu
2. www.korpuss.lv
3. www.periodika.lv
4. www.termini.lza.lv
5. www.tezaurs.lv

Literatūra

1. Blank, Andreas. 2001. Pathways of lexicalization. *Language Typology and Language Universals: An International Handbook* 2. Berlin: Walter de Gruyter, 1596–1608.
2. Brinton, Laurel, Traugott, Elizabeth Closs. 2005. *Lexicalization and Language Change*. Cambridge University Press.
3. Guļevska, Dainuvīte et al. 2002. *Pareizrakstības un pareizrunas rokasgrāmata*. Rīga: Avots.
4. Kalme, Vilma, Smiltneice, Gunta. 2001. *Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija*. Liepāja: LiePa.
5. Kalnača, Andra. 2008. Gramatizēšanās un reanalīzes attieksmes. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. 12(1). Liepāja: Liepājas Universitāte, 250–258.
6. Kalnača, Andra. 2012. Gramatizēšanās un leksikalizēšanās attieksmes. *Valoda: nozīme un forma 2. Gramatizēšanās un leksikalizēšanās latviešu valodas sistēmā*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 17–24.
7. Kušķis, Jānis. 1976. Ģenitīveņu tipi. *Valodas sistēma. Zinātniskie raksti*. 259. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 121–147.
8. Lauzis, Aldis. 2006. Ģenitīveņa un lietvārda ģenitīva robežšķirtne. *Valodas struktūra un valodas vienību funkcijas. J. Endzelīna 133. dzimšanas dienas atceres starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 27.
9. Matthews, Peter H. 2007. *Oxford Concise Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
10. Nītiņa, Daina. 2001. *Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.
11. Nītiņa, Daina. 2014. Ģenitīveņi (Ģenitīvs kā nelokāma vārdforma latviešu valodā). *Ne tikai gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 163–172 [pirmpublicējums – 1994.].
12. Ozols, Arturs et al. 1967. Salikteni ar vien- pirmajā daļā. *Latviešu valodas apcerējumi*. 9. A sēj. *Zinātniskie raksti*. 60. Rīga: Zvaigzne, 251–275.
13. Paraschkewow, Boris. 2004. *Wörter und Namen gleicher Herkunft und Struktur: Lexikon etymologischer Dubletten im Deutschen*. Berlin: Walter de Gruyter.
14. Skujiņa, Valentīna (red.). 2007. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
15. Smiltneice, Gunta. 2013. Lietvārds (substantīvs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 324–369.
16. Soida, Emīlija. 1974. Ģenitīveņi. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 10. Rīga: Liesma, 114–128.
17. Soida, Emīlija. 1976. Sintaktiskas cilmes atributīvie ģenitīveņi. *Valodas sistēma. Zinātniskie raksti*. 259. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 148–210.
18. Vulāne, Anna. 2013. Vārddarināšana. *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 190–299.

Summary

The descriptions of the so-called *ģenitīveņi* (indeclinable genitive forms of nouns, used attributively) in Latvian usually stress their productive character, thus proving their permanent importance as an object of research. In this article they are analyzed within the framework of the theory of lexicalization. The key aim is to distinguish the possible ways of lexicalization regarding the indeclinable genitives.

From a structural point of view, Latvian linguists traditionally distinguish two types of indeclinable genitives: 1) compound indeclinable genitives, and 2) prepositional or prefixal indeclinable genitives. Taking into account their form, semantics and syntactical functions, they are usually described as having the features of various parts of speech, but are defined as nouns that only have the singular or plural genitive case form, and are normally used as attributes.

Considering lexicalization as a process of change whereby a language unit – either syntactic construction or word formation – acquires new formal, structural and semantic properties, and as to the transition of grammatical elements into the lexical system, we might say that the indeclinable genitives present two types of lexicalization: 1) a case form or word formation > lexeme, e.g. when the archaic Latvian noun *vāci* ('the Germans') took the genitive form *vācu* ('of the Germans') and later became an indeclinable genitive *vācu* ('German'); 2) word combination or syntactic construction > lexeme, e.g., the genitive collocation *mūsu dienu* ('of our days') became an indeclinable genitive compound *mūsdienu* ('contemporary').